

Bērnu tiesību konvencija

Izpl.: vispārēja
2017. gada 21. jūnijs
Oriģināls: angļu valodā

Bērnu tiesību komiteja

Vispārējais komentārs Nr. 21 (2017) par ielu bērniem

Saturs

Lappuse

- I. Ievads “Izmainīt savu stāstu”
- II. Vispārējā situācija
- III. Mērķi
- IV. Holistiskas ilgtermiņa stratēģijas, kuru pamatā ir bērnu tiesību pieeja
- V. Galvenie Konvencijas panti, kas attiecas uz ielu bērniem
- VI. Izplatīšana un sadarbība

I. Ievads “Izmainīt savu stāstu”

1. Tie ielu bērni, kuru viedoklis tika uzklauts šā vispārējā komentāra sagatavošanai, īpaši uzsvēra, ka viņiem ir nepieciešama cieņa, pašcieņa un tiesības. Paužot savas sajūtas, viņi *inter alia* teica: “Cieniet mūs kā cilvēkus”, “Es gribētu, lai cilvēki, kas nekad nav dzīvojuši uz ielas, redzētu, ka mēs tāpat kā parasti cilvēki esam personas ar savu pašlepnumu”, “Runa nav par to, lai mūs dabūtu prom no ielām un ievietotu patversmēs, runa ir par statusa piešķiršanu mums”, “Valdības nedrīkst teikt, ka mums nevajadzētu būt uz ielas. Viņi nedrīkst mums uzmākties, ja mēs atrodamies uz ielas. Mūs ir jāpieņem”, “Dzīvošana uz ielas nenozīmē, ka mums nevar būt tiesību”, “Iela atstāj savu zīmogu gan tad, ja tu tiec prom, gan tad, ja netiec”, “Mēs nevēlamies palīdzību, labdarību vai žēlumu. Valdībām jāstrādā kopā ar kopienu, lai piešķirtu mums tiesības. Mēs nelūdzam žēlastības dāvanas. Es gribu kļūt par cilvēku, kurš var pats par sevi parūpēties”, “[Cilvēkiem] vajadzētu mums dot iespēju izmantot mūsu dotības un talantus, lai mēs varētu sasniegt savus sapņus”, “Dodiet mums iespēju izmainīt savu stāstu”.

II. Vispārējā situācija

Motīvs

2. Šajā vispārējā komentārā Bērnu tiesību komiteja valstīm ir sniegusi autoritatīvas norādes par vispusīgu ilgtermiņa valsts stratēģiju izstrādī attiecībā uz ielu bērniem, izmantojot holistisku bērnu tiesību pieeju un pievēršot uzmanību gan profilaksei, gan reaģēšanai saskaņā ar Bērnu tiesību konvenciju. Lai arī Konvencija tiešā veidā uz viņiem neattiecas, visi tās noteikumi ir piemērojami arī ielu bērniem, attiecībā pret kuriem tiek pārkāpta liela daļa Konvencijas pantu.

Apspriedes

3. Septiņās reģionālā līmeņa apspriedēs pavisam tika uzklauti 327 bērni un jaunieši no

32 valstīm. Pilsoniskās sabiedrības pārstāvji atsaucās uz vispārējo uzaicinājumu iesniegt priekšlikumus, un izstrādātais projekts tika nosūtīts visām dalībvalstīm.

Terminoloģija

4. Agrāk, lai raksturotu ielu bērnus, tika lietoti tādi termini kā, piemēram, “ielu bērni”, “bērni uz ielas”, “bēguļojoši bērni”, “izmestie bērni”, “bērni, kas dzīvo un/vai strādā uz ielas”, “bērni bezpajumtnieki” un “bērni, kas saistīti ar ielu”. Šajā vispārējā komentārā ir lietots termins “ielu bērni”, kas aptver: a) bērnus, kuri vieni paši vai kopā ar vienaudžiem vai ģimeni dzīvo un/vai strādā uz ielas, un b) plašāku bērnu grupu, kurai ir izveidojusies cieša saikne ar sabiedriskajām telpām un kuras ikdienas dzīvē un identitātē ielai ir būtiska loma. Šajā plašākajā iedzīvotāju grupā ietilpst bērni, kas periodiski, bet ne pastāvīgi dzīvo un/vai strādā uz ielas, kā arī bērni, kas nedzīvo un nestrādā uz ielas, bet kas regulāri uz ielas pavada savus vienaudžus, brāļus un māšas vai ģimeni. Attiecībā uz ielu bērniem ar frāzi “atrodas sabiedriskajās telpās” saprot pietiekami ilga laika pavadīšanu uz ielas vai ielu tirgos, publiskajos parkos, sabiedriskajās kopienas telpās, laukumos, kā arī autobusu un dzelzceļa stacijās. Tas neattiecas uz laika pavadīšanu sabiedriskajās ēkās, piemēram, skolās, slimnīcās vai citās līdzīgās iestādēs.

Galvenie atzinumi

5. Attiecībā uz ielu bērniem tiek izmantotas dažādas un dažreiz vienlaicīgi vairākas pieejas. To starpā ir bērnu tiesību pieeja, saskaņā ar kuru bērns tiek cienīts, jo viņš ir tiesību subjekts, un lēmumi bieži tiek pieņemti kopīgi ar bērnu, labklājības pieeja, kas ietver bērnu “glābšanu” no ielas, tos uzskatot par objektiem vai upuriem, un lēmumu pieņemšanu bērna labā, nopietni nevērtējot viņa paša viedokli, un represīvā pieeja, saskaņā ar kuru bērns tiek uzskatīts par likumpārkāpēju. Labklājība un represīvā pieeja neparedz ņemt vērā bērna tiesību subjekta statusu, līdz ar to bērnus piespiedu kārtā aizved no ielām, tādējādi vēl vairāk pārkāpjot viņu tiesības. Labklājības un represīvā pieeja patiešām nekļūst tiesībpamatota tikai tāpēc, ka tiek apgalvots, ka tā ir bērna interesēs. Piemērojot Konvenciju, ir būtiski izmantot bērnu tiesību pieeju.

6. Ielu bērni nav homogēna grupa. Tās īpašības atšķiras tostarp atkarībā no vecuma, dzimuma, etniskās piederības, pamatiedzīvotāju identitātes, tautības, invaliditātes, seksuālās orientācijas un dzimuma identitātes/izpaušmes. Šī dažādība nozīmē atšķirīgu pieredzi, riskus un vajadzības. Dažādiem bērniem būtiski atšķiras uz ielas fiziski pavadītā laika ilgums un šādas laika pavadīšanas veids, kā arī tas, kāda veida un apmēra attiecības viņiem ir ar vienaudžiem, ģimenes locekļiem, kopienas locekļiem, pilsoniskās sabiedrības dalībniekiem un valsts iestādēm. Bērnu attiecības var palīdzēt viņiem izdzīvot uz ielas un/vai ilgstošas vardarbības un viņu tiesību ļaunprātīgas izmantošanas apstākļos. Bērni sabiedriskajās telpās veic dažādas darbības, tostarp strādā, socializējas, atpūšas/izklaidējas, rod pajumti, guļ, gatavo ēdienu, mazgā veļu un pārmērīgi lieto vielas vai veic seksuālas darbības. Bērni šādas darbības var veikt brīvprātīgi, reālu alternatīvu trūkuma dēļ vai citu bērnu vai pieaugušo spaidu vai spēka izmantošanas rezultātā. Bērni šādas darbības var veikt vieni paši vai kopā ar saviem ģimenes locekļiem, draugiem, paziņām, bandas locekļiem vai ekspluatējošajiem vienaudžiem, vecākiem bērniem un/vai pieaugušajiem.

7. Bieži vien dati netiek sistemātiski vākti vai apkopoti, tāpēc nav zināms, cik daudz bērnu atrodas uz ielas. Provizorisks aprēķini atbilstoši izmantotajām definīcijām atspoguļo sociālekonomiskos, politiskos, kultūras un citus apstākļus. Datu trūkuma dēļ šie bērni ir “neredzami”, tāpēc politikas nostādnes netiek izstrādātas un veiktie pasākumi ir *ad hoc*, pagaidu vai īslaicīgi. Tā rezultātā joprojām notiek vairāku tiesību pārkāpumi, kuru dēļ bērni

nonāk uz ielas un kuri turpinās arī pēc tam. Šis jautājums attiecas uz ikvienu valsti.

8. Cēloņi, kāpēc bērni ir nonākuši uz ielas, šīs problēmas izplatība un ielu bērnu pieredze dažādās valstīs un pat vienas valsts teritorijā ir atšķirīgi. Nevienlīdzība, kas pamatojas uz ekonomisko stāvokli, rasi un dzimumu, ir viens no strukturālajiem cēloņiem, kura dēļ bērni nonāk uz ielas un tiek atstumti. To pastiprina liela nabadzība, nepietiekama sociālā aizsardzība, maza apmēra mērķtiecīgi ieguldījumi, korupcija un tādas fiskālās (nodokļu un izdevumu) politikas nostādnes, kas nabadzīgākajiem cilvēkiem samazina vai vispār nerada iespējas izkļūt no nabadzības. Strukturālo cēloņu ietekmi vēl vairāk pastiprina pēkšņa destabilizācija, ko izraisa konflikti, bads, epidēmija, dabas katastrofa vai piespiedu izlikšana no mājokļa, vai notikumi, kuru rezultātā cilvēki tiek pārvietoti vai dodas piespiedu migrācijā. Citi cēloņi ir: vardarbība, ļaunprātīga izmantošana, ekspluatācija un nevērtība mājās vai aprūpes vai izglītības (arī reliģiskajās) iestādēs, aprūpētāju nāve, atteikšanās no bērna (tostarp HIV/AIDS dēļ), aprūpētāju bezdarbs, nestabilas ģimenes, ģimenes sadalīšana, poligāmija, izglītības nesaņemšana, vielu pārmērīga lietošana un garīgās veselības traucējumi (bērniem vai ģimenēm), neiecietība un diskriminācija, tostarp pret bērniem ar invaliditāti, buršanā apsūdzētiem bērniem, bijušajiem bērniem kareivjiem, no kuriem ir atteikušās to ģimenes, un bērniem, kas izraidīti no ģimenēm, jo tiek apšaubīta viņu seksualitāte vai viņi ir identificēti kā lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas, interseksuāļi vai aseksuālas personas, kā arī ģimenes nespēja pieņemt bērnu pretošanos kaitīgai praksei, piemēram, bērnu laulībām vai sieviešu dzimumorgānu kropļošanai.

III. Mērķi

9. Šā vispārējā komentāra mērķi ir šādi:

- a) izskaidrot tos valstu pienākumus, kas tām jāpilda, piemērojot bērnu tiesību pieeju stratēģijām un iniciatīvām attiecībā uz ielu bērniem;
- b) sniegt valstīm vispusīgas un autoritatīvas norādes par holistiskas bērnu tiesību pieejas izmantošanu ar mērķi nepieļaut, ka bērni piedzīvo savu tiesību pārkāpumus un viņiem nav izvēles iespēju, kā rezultātā viņu izdzīvošana un attīstība kļūst atkarīga no ielas, kā arī veicināt un aizsargāt bērnu tiesības jau ielas apstākļos, nodrošinot aprūpes nepārtrauktību un palīdzot viņiem pilnvērtīgi attīstīties;
- c) apzināt konkrētu Konvencijas pantu ietekmi uz ielu bērniem, lai veicinātu cieņu pret viņiem, pamatojoties uz viņu tiesību subjektu un pilntiesīgu pilsoņu statusu, un lai padziļinātu izpratni par bērnu saikni ar ielu.

IV. Holistiskas ilgtermiņa stratēģijas, kas pamatojas uz bērnu tiesību pieeju

A. Bērnu tiesību pieeja

Apraksts

10. Saskaņā ar bērnu tiesību pieeju bērnu tiesību īstenošanas process ir tikpat svarīgs kā gala rezultāts. Bērnu tiesību pieeja nodrošina bērna, kas ir tiesību subjekts, pašcieņas un dzīvības respektēšanu, izdzīvošanu, labklājību, veselības aprūpi, attīstību, līdzdalību un nediskriminēšanu.

11. Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu fondu (UNICEF) bērnu tiesību pieeja ir tāda pieeja, kas

- a) veicina bērnu tiesību īstenošanu saskaņā ar Konvenciju un citiem starptautisko cilvēktiesību dokumentiem;
- b) paredz izmantot Konvencijā un citos starptautiskajos cilvēktiesību instrumentos noteiktos bērnu tiesību standartus un principus, lai veidotu rīcību, veiktu darbības un izstrādātu politikas nostādnes un programmas, jo īpaši saistībā ar diskriminācijas aizliegumu, bērnu interešu ievērošanu, bērnu tiesībām uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību, tiesībām tikt uzklautiem un uztvertiem nopietni un tiesībām saņemt savu aprūpētāju, vecāku un kopienas locekļu vadību saistībā ar savu tiesību izmantošanu atbilstoši savai attīstības pakāpei;
- c) palielina gan bērnu spējas tiesību subjektu statusā pieprasīt savu tiesību ievērošanu, gan pienākumu turētāju spēju izpildīt savas saistības pret bērniem.

Bērnu tiesību pieejas nozīmīgums ielu bērniem

12. Komiteja uzskata, ka neatkarīgi no līmeņa un apstākļiem stratēģijas un iniciatīvas, kurās izmantota bērnu tiesību pieeja, atbilst galvenajiem labas prakses kritērijiem. Ielu bērni bieži vien ar neuzticību attiecas pret pieaugušo iejaukšanos viņu dzīvē. Tā kā sabiedrībā pieaugušie viņus ir ļaunprātīgi izmantojuši, viņi nevēlas atteikties no grūti izcīnītās, kaut arī ierobežotās patstāvības. Šī pieeja uzsver viņu patstāvības pilnīgu ievērošanu, tostarp paredz atbalsta sniegšanu šiem bērniem, lai viņi var atrast ielai alternatīvus iztikas ieguves veidus. Tā veicina viņu izturību un spējas, palielinot viņu līdzdalību lēmumu pieņemšanā un radot viņiem iespējas līdzdarboties sociālekonomiskajā, politiskajā un kultūras jomā. Šīs pieejas pamatā ir viņu dotības un pozitīvais ieguldījums savā un savu vienaudžu, ģimeņu un kopienu izdzīvošanā un attīstībā. Šīs pieejas piemērošana nav tikai morāls un juridisks pienākums, tā ir arī visilgtspējīgākā pieeja ielu bērnu situācijas ilgtermiņa risinājumu identificēšanai un īstenošanai.

B. Valstu stratēģijas

Pārskats

13. Lai izpildītu savas saistības saskaņā ar Konvenciju, valstis tiek mudinātas pieņemt holistiskas ilgtermiņa stratēģijas un veikt nepieciešamos budžeta piešķirumus ielu bērniem. Turpmāk tekstā ir norādītas transversālās tēmas un procesi, bet pēc tiem – tematiskais saturs, kas jāiekļauj šajās stratēģijās. Tā kā ielu bērni paši prasmīgi veido savu dzīvi, viņiem ir jāpiedalās stratēģiju izstrādē un īstenošanā. Vispirms valstīm ir jāsavāc informācija par šiem bērniem katrā attiecīgajā valstī, lai izlemtu, kā vislabāk aizstāvēt viņu tiesības. Valstīm jāizmanto starpnozaru pieeja, lai saprastu, kā politika vienā jomā, piemēram, finansēs, ietekmē politiku citā jomā, piemēram, izglītībā, kas savukārt ietekmē ielu bērnus. Valstīm jāveicina starpnozaru un starpvalstu sadarbība.

Tiesību aktu un politikas pārskatīšana

14. Valstīm jānovērtē, kā iespējams uzlabot tiesību aktus un politikas nostādnes, lai atspoguļotu šajā vispārējā komentārā sniegtos ieteikumus. Valstīm nekavējoties jāatceļ tie noteikumi, kas tieši vai netieši diskriminē bērnus tādēļ, ka viņš pats vai viņa vecāki vai ģimene ir uz ielas, jāatceļ visi noteikumi, kas atļauj vai atbalsta bērnu un viņu ģimeņu aizturēšanu vai patvaļīgu aizvešanu no ielām vai publiskajām telpām, atbilstošā gadījumā jāatceļ likumpārkāpuma statuss nodarījumiem, piemēram, ubagošanai, komandantstundas neievērošanai, slaistīšanās, kļaidonībai un bēgšanai no mājām, par ko ielu bērni var tikt krimināli sodīti un kas nesamērīgi

ietekmē šos bērnus, un jāatceļ likumpārkāpuma statuss gan nodarījumiem, par kuriem var tikt krimināli sodīti bērni, kas ir kļuvuši par upuriem seksuālai izmantošanai komerciālos nolūkos, gan tā dēvētajiem morālajiem nodarījumiem, piemēram, dzimumdzīvei ārpus laulības. Valstīm jāievieš vai jāpārskata tiesību akts par bērnu aizsardzību vai bērniem, piemērojot bērnu tiesību pieeju un īpašu uzmanību pievēršot ielu bērniem. Šāds tiesību akts jāīsteno, ieviešot politikas nostādnes, piešķirot pilnvaras, izdodot darbības procedūras un norādes, sniedzot pakalpojumus, veicot pārraudzību un ieviešot izpildes mehānismus, un jāizstrādā sadarbībā ar galvenajām ieinteresētajām personām, tostarp ar ielu bērniem. Apstākļos, kad tas ir nepieciešams, lai atvieglotu likumīgi pilnvaroto speciālistu un dienestu iejaukšanos, valstīm var būt nepieciešams izstrādāt valsts līmeņa politiku un šādu bērnu juridiskās definīcijas, pamatojoties uz izpēti, kuras veikšanā piedalījušies paši ielu bērni. Tomēr juridisko definīciju izstrādes process nedrīkst aizkavēt rīcību tiesību pārkāpumu novēršanai.

Valsts loma un nevalstisko dalībnieku atbildība, reglamentēšana un rīcības koordinēšana

15. Stratēģijās attiecībā uz ielu bērniem jāatzīst gan valsts, gan nevalstiskie dalībnieki. Turpmāk V. nodaļā ir aprakstīts, kāda loma ir valstij, kas ir galvenais pienākumu veicējs. Valstīm ir pienākums palīdzēt bērnu vecākiem un aprūpētājiem, lai viņi atbilstoši savām spējām un finansiālajām iespējām un bērna attīstības pakāpei nodrošinātu bērnam tādas dzīves apstākļu, kas nepieciešami viņa optimālai attīstībai (5., 18. un 27. pants). Valstīm arī jāsniedz atbalsts pilsoniskajai sabiedrībai, lai tās pārstāvji papildu dalībnieku statusā varētu ielu bērniem sniegt katrā konkrētajā situācijā atbilstošus profesionālus pakalpojumus, piemērojot bērnu tiesību pieeju un izmantojot finansējumu, akreditāciju un regulējumu. Uzņēmējdarbības sektoram ir jāpilda savi pienākumi saistībā ar bērnu tiesību aizsardzību, un valstīm ir jāpārlicinās, ka tas patiešām tiek darīts. Ir jākoordinē valsts un nevalstisko dalībnieku rīcība. Valstīm ir juridisks pienākums nodrošināt, ka nevalstiskie pakalpojumu sniedzēji darbojas saskaņā ar Konvencijas noteikumiem.

Problēmas sarežģītība

16. Ir jāizstrādā stratēģijas, lai novērstu vairākus cēloņus, sākot ar strukturālo nevienlīdzību un beidzot ar vardarbību ģimenē. Turklāt šajās stratēģijās jāņem vērā gan nekavējoties īstenojamie pasākumi, piemēram, bērnu un viņu ģimeņu aizturēšanas izbeigšana vai patvaļīga neaizvešana no ielām un publiskajām telpām, gan pakāpeniski īstenojamie pasākumi, piemēram, vispusīga sociālā aizsardzība. Var būt nepieciešamas dažādas juridiskās, politiskās un pakalpojumu sniegšanas izmaiņas. Valstīm jāapņemas ievērot cilvēktiesības arī pēc tam, kad persona vairs nav bērns. Lai alternatīvās aprūpes vietās ievietotajiem bērniem un ielu bērniem atbalsta un pakalpojumu sniegšanu nepārtrauktu pēkšņi, valstīm jānodrošina mehānismi šo bērnu uzraudzībai, kad viņi 18 gadu vecumā kļūst pieauguši.

Vispusīgas bērnu aizsardzības sistēmas

17. Likumdošanas un politikas ietvaros profilakses un reaģēšanas stratēģijām nepieciešamo praktisko pasākumu pamatā ir holistisku bērnu aizsardzības sistēmu izstrāde un stiprināšana un budžeta piešķiršana tām, ievērojot bērnu tiesību pieeju. Šādām valsts bērnu aizsardzības sistēmām ir jāattiecas arī uz ielu bērniem, un tajās pilnībā jāiekļauj viņiem nepieciešamie īpašie pakalpojumi. Sistēmām ir jānodrošina aprūpes nepārtrauktība visos attiecīgajos apstākļos, tostarp profilakse, agrīna iejaukšanās, ielu bērnu iekļaušana, palīdzības līnijas, bērnu pieskatīšanas centri, dienas aprūpes centri, īslaicīga ģimenes tipa aprūpe, ģimenes atkalapvienošanās, aprūpe audžuģimenē, patstāvīga dzīve vai citas īstermiņa vai ilgtermiņa aprūpes iespējas. Tomēr ne visi šie apstākļi attiecas uz visiem ielu bērniem. Piemēram,

profilakse un agrīna iejaukšanās ir prioritāte tiem bērniem, kas sāk veidot spēcīgu un kaitīgu saikni ar ielu, bet neattiecas uz bērniem, kas jau ir dzimuši uz ielas. Daži bērni var nejusties labi izmitināšanas vietās, savukārt citiem ģimenes atkalapvienošanās nav būtiska vai piemērota. Stratēģijās ir skaidri jānorāda, ka ikkatrā situācijā ir jāpiemēro bērnu tiesību pieeja. Ir jāsamazina administratīvais slogs un kavēšanās nodrošināt piekļuvi bērnu aizsardzības sistēmām. Informācijai jābūt pieejamai bērniem piemērotos un pieejamos formātos, kā arī ir jāatbalsta ielu bērni, lai viņi izprastu bērnu aizsardzības sistēmas un orientētos tajās.

To personu spēju palielināšana, kas ir saskarsmē ar bērnu

18. Valstīm jāveic ieguldījumi, lai visi tie speciālisti, kuri var tieši vai netieši nonākt saskarsmē ar ielu bērniem tādās jomās kā, piemēram, politikas veidošana, tiesībaizsardzība, tieslietas, izglītība, veselības aprūpe, sociālā palīdzība un psiholoģija, saņemtu kvalitatīvu sākotnējo apmācību un kvalifikācijas celšanas pamatapmācību par bērnu tiesībām, bērnu aizsardzību un vietējo ielu bērnu situāciju. Šīs apmācības pamatā var būt nevalstisko dalībnieku zināšanas, un šī apmācība jāiekļauj attiecīgo mācību iestāžu mācību programmās. Speciālistiem, kuru uzdevumos ir īpaši paredzēts darbs ar ielu bērniem, piemēram, ielu sociālajiem darbiniekiem un policijas dienesta īpašās bērnu aizsardzības vienības darbiniekiem, ir nepieciešama padziļināta papildu apmācība par bērnu tiesību pieeju, psihosociālo atbalstu un iespēju radīšanu bērniem. Svarīgas metodes apmācībai darba vietā ir “pastaigas ar mērķi satikt ielu bērnus” un “pastaigas pa ielu”. Gan pamatapmācībā, gan īpašajā apmācībā jāiekļauj tādas tēmas kā attieksmes un uzvedības izmaiņas, kā arī zināšanu nodošana un prasmju pilnveidošana un jāveicina starpnozaru sadarbība un atbalsts. Valstu valdībām un vietējām pašvaldībām jāizprot un, sniedzot palīdzību gan ģimenēm, kurās augošie bērni ir pakļauti riskam nokļūt uz ielas, gan pašiem ielu bērniem, jāatbalsta svarīgā loma, kas sociālajiem darbiniekiem, tostarp uz ielas strādājošajiem darbiniekiem, ir to bērnu atrašanās, kas atrodas savā ielas dzīves sākumposmā. Speciālisti jāiesaista līdzdalību veicinošā darbības procedūru, labas prakses norāžu, stratēģisko norādījumu, plānu, izpildes standartu un disciplināro kodeksu izstrādē, un viņiem jāsaņem atbalsts šo instrumentu īstenošanai praksē. Valstīm jāatvieglo sensibilizācija un apmācība citām ieinteresētajām personām, kuras tiešā vai netiešā veidā nonāk saskarsmē ar ielu bērniem, piemēram, transporta darbiniekiem, plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem, kopienas un garīgajiem/religiskajiem vadītājiem un privātā sektora dalībniekiem, kuri jā mudina pieņemt Bērnu tiesību un uzņēmējdarbības principus.

Pakalpojumu sniegšana

19. Valstīm jārikojas, lai nodrošinātu, ka ielu bērni var saņemt piekļuvi tādiem pamatpakalpojumiem kā veselības aprūpe un izglītība, kā arī tiesām, kultūrai, sportam un informācijai. Valstīm jānodrošina, lai viņu bērnu aizsardzības sistēmas garantētu īpašus pakalpojumus uz ielas, kuru sniegšanā piedalās apmācīti sociālie darbinieki, kam ir labas zināšanas par personām, kuras attiecīgajā vietā dzīvo vai strādā uz ielas, un kas var palīdzēt bērniem atjaunot saikni ar ģimeni, vietējiem kopienu dienestiem un plašāku sabiedrību. Tas nebūt nenozīmē, ka bērniem jāatsakās no saiknes ar ielu, bet nozīmē, ka iejaukšanās jāīsteno, lai nodrošinātu viņu tiesības. Profilakse, agrīna iejaukšanās un uz ielām sniegtie atbalsta pakalpojumi ir savstarpēji papildinoši elementi un nodrošina aprūpes nepārtrauktību efektīvas ilgtermiņa un holistiskas stratēģijas ietvaros. Kaut arī valstīm ir galvenā atbildība, valstu pasākumus nolūkā pilnveidot un nodrošināt inovatīvu un personalizētu pakalpojumu sniegšanu var papildināt pilsoniskās sabiedrības pasākumi.

Īstenošana vietējo pašvaldību līmenī

20. Veiksmīgas iniciatīvas ir atkarīgas no pamatīgas izpratnes par vietējiem apstākļiem un individuāla atbalsta bērniem. Jāuzmanās, paplašinot iniciatīvu mērogu, lai šajā procesā no redzesloka nezaudētu bērnus. Valstīm, paredzot pietiekamu budžetu, jāveicina un jāatbalsta nelieli un elastīgi vietēja līmeņa īpašie, uz partnerību balstītie iejaukšanās pasākumi, kuru pamatā ir bērnu tiesību pieeja un kurus bieži vada pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kas pārzina vietējo situāciju. Pašvaldībām jākoordinē un valstij jāatbalsta šie iejaukšanās pasākumi, izmantojot valsts bērnu aizsardzības sistēmu. Šiem pasākumiem privātā sektora atbalstu varētu izmantot, lai palielinātu resursus un iegūtu organizatoriskās prasmes, bet akadēmisko aprindu atbalstu – pētniecības spējas palielināšanai, lai varētu pieņemt lēmumus, pamatojoties uz pierādījumiem. Bērniem piemērotas pilsētas un kopienas veicina pieņemamo vidi un ir pamats sociālajiem tīkliem un ielu bērniem paredzētām kopienas aizsardzības sistēmām. Ir jāatbalsta ielu bērnu līdzdalība vietējā mēroga decentralizētos augšupējos plānošanas procesos.

Uzraudzība un pārskatatbildība

21. Efektīva tiesību aktu, politikas nostādņu un pakalpojumu ieviešana ir atkarīga no skaidriem uzraudzības un pārskatatbildības mehānismiem, kas ir pārredzami un tiek stingri izpildīti. Valstīm jāatbalsta ielu bērnu līdzdalība, tostarp sociālās atbildības mehānismos, piemēram, valsts un nevalstisko dalībnieku apvienībās, komitejās un darba grupās, kas uzrauga valsts politiku, galveno uzmanību pievēršot ielu bērniem. Ielu bērniem jābūt viegli pieejamām neatkarīgām valsts cilvēktiesību aizsardzības iestādēm un amatpersonām, kas veicina un uzrauga Konvencijas īstenošanu, piemēram, bērnu tiesību ombudiem.

Tiesas pieejamība un tiesībaizsardzības līdzekļi

22. Ielu bērniem, kas ir cilvēktiesību pārkāpumu upuri vai ir tos pārdzīvojuši, ir tiesības uz efektīviem tiesībaizsardzības un citādas aizsardzības līdzekļiem, tostarp uz juridisko pārstāvību. Šo līdzekļu vidū ir piekļuve pašu bērnu un/vai viņus pārstāvošo pieaugušo individuālo sūdzību iesniegšanas mehānismiem, kā arī vietējā un valsts līmeņa tiesu un ārpus tiesiskās aizsardzības mehānismiem, tostarp neatkarīgās cilvēktiesību aizsardzības iestādēs. Kad ir izmantoti visi vietējie tiesiskās aizsardzības līdzekļi, jābūt pieejamiem atbilstošajiem starptautiskajiem cilvēktiesību aizsardzības mehānismiem, tostarp procedūrām, kas noteiktas Konvencijas fakultatīvajā protokolā par saziņas procedūrām. Kaitējuma atlīdzināšanas pasākumi var būt, piemēram, restitūcija, kompensācija, rehabilitācija, apmierinājums un garantija, ka nodarījums neatkārtosies.

Datu vākšana un pētījumi

23. Sadarbībā ar akadēmiskajām aprindām, pilsonisko sabiedrību un privāto sektoru valstīm jāizstrādā sistemātiski, tiesības respektējoši un līdzdalību veicinoši mehānismi datu vākšanai un apkopotas informācijas sniegšanai par ielu bērniem. Valstīm ir jānodrošina, lai šādas informācijas vākšana un izmantošana nestigmatizētu šos bērnus un viņiem neradītu kaitējumu. Datu vākšana par ielu bērniem jāintegrē valsts datu vākšanā par bērniem, nodrošinot, ka valsts dati nav pamatoti tikai uz mājāsaimniecību apsekojumiem un aptver arī bērnus, kas nedzīvo mājāsaimniecību vidē. Ielu bērniem jāpiedalās pētījumu mērķu noteikšanā, darba kārtības izstrādē un informācijas vākšanā, pētījumu analizē un izplatīšanā informētas politikas veidošanai, kā arī īpašu iejaukšanās pasākumu izstrādē. Situācijas uz ielas strauji mainās, un periodiski ir jāveic pētījumi, lai nodrošinātu, ka politika un programmas ir aktuālas.

V. Galvenie Konvencijas panti, kas attiecas uz ielu bērniem

Pārskats

24. Visas Konvencijā un tās fakultatīvajos protokolos ietvertās tiesības ir savstarpēji saistītas un nedalāmas gan ielu bērniem, gan visiem bērniem kopumā. Šis vispārējais komentārs jālasa kopā ar visiem pārējiem Komitejas vispārējiem komentāriem. Šajā vispārējā komentārā galvenā uzmanība ir vērsta uz tiem pantiem, kam ir īpaša nozīme ielu bērniem un kam iepriekš Komiteja nav pievērsusi uzmanību savos vispārējos komentāros. Piemēram, kaut arī noteikumi attiecībā uz vardarbības novēršanu, izglītību, tiesvedību nepilngadīgo lietās un veselības aprūpi nepārprotami ir svarīgi, šeit tie ir norādīti, iekļaujot salīdzinoši īsas atsauces uz jau izdotajiem vispārējiem komentāriem. Turpretī daži citi panti ir skatīti rūpīgāk, ņemot vērā to ietekmi uz ielu bērniem un to, ka Komiteja šos pantus iepriekš nav sīki pētījusi. Turpmāk atlasītie panti nenozīmē, ka pilsoniskās un politiskās tiesības ielu bērniem ir svarīgākas nekā sociālās, ekonomiskās un kultūras tiesības.

A. Panti, kam ir būtiska nozīme saistībā ar bērnu tiesību pieeju

2. pants par diskriminācijas aizliegumu

Aizliegums diskriminēt sociālās izcelsmes, īpašuma, dzimšanas vietas vai cita statusa dēļ

25. Valstīm bez jebkādas diskriminācijas savā jurisdikcijā jāievēro tiesības, kas Konvencijā noteiktas ikvienam bērnam, un jānodrošina šo tiesību īstenošana. Tomēr diskriminācija ir viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc bērni nonāk uz ielas. Pēc tam bērni tiek diskriminēti, pamatojoties uz viņu saikni ar ielu, tas ir, pamatojoties uz viņu sociālo izcelsmi, īpašumu, dzimšanas vietu vai citu statusu, kas viņus negatīvi ietekmē visu mūžu. Komiteja frāzi “cits statuss” interpretē saskaņā ar Konvencijas 2. pantu, tajā iekļaujot paša bērna vai viņa vecāku vai citu ģimenes locekļu saikni ar ielu.

Sistēmiskā diskriminācija

26. Diskriminācija var būt tieša un netieša. Tiešā diskriminācija ir, piemēram, nesamērīgas politiskās pieejas “bezpajumniecības problēmas risināšanai”, izmantojot represīvus pasākumus, lai novērstu ubagošanu, slaistīšanos, klaidonību, bēgšanu no mājām un izdzīvošanas nolūkos veiktas darbības, piemēram, piešķirot kriminālnoziedzuma statusu šiem nodarījumiem, veicot ielu “tīrīšanu” vai patvaļīgi aizvedot bērnus no ielām, kā arī policijai praktizējot mērķtiecīgu vardarbību, uzmākšanos un izspiešanu. Tiešā diskriminācija var būt, piemēram, policijas atteikums nopietni uztvert ielu bērnu iesniegumus zādzības vai vardarbības gadījumos, diskriminējoša attieksme nepilngadīgo tiesvedības sistēmās, sociālo darbinieku, skolotāju vai veselības aprūpes speciālistu atteikums strādāt ar ielu bērniem un aizskaršana, pazemošana un iebiedēšana skolās no vienaudžu vai skolotāju puses. Netiešā diskriminācija ietver politikas nostādnes, kuru rezultātā ielu bērni nevar saņemt tādus pamatpakalpojumus kā veselības aprūpes pakalpojumi vai izglītība, piemēram, tāpēc, ka par tiem tiek prasīta samaksa vai to saņemšanai ir jāuzrāda personu apliecinoši dokumenti. Pat ja pamatpakalpojumi nav liegti ielu bērniem, šādās sistēmās viņiem tie var būt nepieejami. Bērni var saskarties ar vairākiem un savstarpēji saistītiem diskriminācijas veidiem, piemēram, uz dzimuma, seksuālās orientācijas un dzimuma identitātes/izpaušmes, invaliditātes, rases, etniskās piederības,

pamatiedzīvotāju statusa, imigranta statusa vai cita minoritātes statusa pamata, jo īpaši tāpēc, ka ielu bērnu vidū bieži ir ļoti daudz minoritāšu grupu pārstāvju. Bērni, kas pakļauti diskriminācijai, ir daudz neaizsargātāki pret vardarbību, ļaunprātīgu izmantošanu, ekspluatāciju, seksuāli transmisīvajām infekcijām, tostarp HIV, un viņu veselība un attīstība ir vairāk apdraudēta. Valstīm tiek atgādināts, ka tamdēļ, lai bērniem garantētu tiesības netikt diskriminētiem, tām ir ne tikai jāpilda pasīvs pienākums aizliegt jebkāda veida diskrimināciju, bet arī jāveic atbilstoši proaktīvi pasākumi, lai faktiski nodrošinātu visiem bērniem vienlīdzīgas iespējas izmantot Konvencijā paredzētās tiesības. Tālab ir jāveic pozitīvi pasākumi ar mērķi novērst nevienlīdzību pēc būtības. Sistēmiskā diskriminācija mainās atkarībā no izmaiņām tiesību aktos un politikā un tāpēc ir novēršama. Ielu bērni īpaši uzsvēra, ka tie raizējas par diskriminēšanu un negatīvo attieksmi pret viņiem sabiedrībā, un lūdza veikt izpratnes veidošanas un izglītojošus pasākumus, lai to novērstu.

Diskriminācijas izskaušana

27. Diskriminācija ir jālikvidē formāli, nodrošinot, ka valsts konstitūcija, likumi un politika nav diskriminējoša bērnu saiknes ar ielu dēļ, un būtībā pievēršot pietiekamu uzmanību ielu bērniem, kas ir grupa, kura ir cietusi no pastāvīgiem aizspriedumiem un kurai nepieciešama pozitīva rīcība. Par diskrimināciju nav jāuzskata īpaši pagaidu pasākumi, kas nepieciešami, lai paātrinātu vai panāktu faktisku ielu bērnu vienlīdzību. Valstīm jānodrošina, ka saskaņā ar likumu ielu bērni ir vienlīdzīgi ar citiem bērniem, ka ir aizliegta jebkāda diskriminācija, pamatojoties uz viņu saikni ar ielu, ka tiek risināta problēma saistībā ar kūdīšanu uz diskrimināciju un uzmākšanos, ka ielu bērniem un viņu ģimenēm netiek patvaļīgi atņemts īpašums un ka komandantstundas ir likumīgas, samērīgas un nediskriminējošas. Valstīm arī jāpanāk, lai speciālisti, privātais sektors un sabiedrība iejūtīgi attiektos pret ielu bērnu pieredzi un ievērotu viņu tiesības ar mērķi pozitīvi pārveidot attieksmi. Valstīm jāatbalsta radošas mākslas, kultūras un/vai sporta programmas, kuras vada vai kurās piedalās ielu bērni, tādējādi kopā ar speciālistiem, kopienām, tostarp citiem bērniem, un plašāku sabiedrību pamanāma savstarpējā dialoga un mijiedarbības ceļā palīdzot kļūstāt maldīgus priekšstatus un novērst šķēršļus. Šāda mijiedarbība var būt, piemēram, ielu cirka vai teātra izrādes, muzikāli priekšnesumi, māksla un sporta spēles. Valstīm jāsadarbojas ar drukātajiem, apraides un sociālajiem plašsaziņas līdzekļiem, lai izplatītu un paplašinātu iejūtīgumu vairojošus un destigmatizācijas ziņojumus un stāstus, kuru pamatā ir bērnu tiesību pieeja. Sabiedrībā bailes no ielu bērnu izdarītajiem noziegumiem bieži rada plašsaziņas līdzekļi, un tās ir nesamērīgas ar reālo situāciju. Plašsaziņas līdzekļi ir aktīvi jānodrošina izmantot precīzus datus un pierādījumus un ievērot bērnu aizsardzības standartus, lai aizsargātu bērnu pašcieņu un garantētu fizisko drošību un psiholoģisko integritāti.

3. panta 1. punkts par bērnu interesēm

28. Ar šīm tiesībām saistītie pienākumi, kas ir daļa no bērnu tiesību pieejas, ir būtiski, lai nodrošinātu holistisku ielu bērnu fizisko, psiholoģisko un morālo integritāti un palielinātu cieņu pret viņiem. Šie bērni ir atzīti par īpaši neaizsargātiem. Komiteja jau ir norādījusi, ka visiem bērniem nebūs vienādas intereses konkrētā situācijā, kurā viņi ir neaizsargāti. Iestādēm un lēmumu pieņēmējiem jāņem vērā katra bērna atšķirīgie neaizsargātības veidi un pakāpes, jo katrs bērns ir unikāls un katra situācija jānovērtē, paturot prātā bērna unikalitāti. Šajā saistībā termins “neaizsargātība” jāizprot saistībā ar atsevišķu ielu bērnu izturību un pašpaļāvību.

6. pants par tiesībām uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību

Tiesības uz dzīvību

29. Ja valsts neaizkavē šādus noziegumus, ielu bērni *inter alia* ir pakļauti riskam, ka valsts pārstāvji viņus var nogalināt bez tiesas sprieduma, riskam, ka viņus var nogalināt pieaugušie vai vienaudži, tostarp saistībā ar tā dēvētās linča tiesas izpildi, riskam saistīties ar noziedzīgām personām un bandām vai kļūt par to mērķi, kā arī riskam nokļūt dzīvībai potenciāli bīstamos apstākļos saistībā ar bīstamiem bērnu darba veidiem, ceļu satiksmes negadījumiem, vielu pārmērīgu lietošanu, seksuālu izmantošanu komerciālos nolūkos un nedrošām seksuālām darbībām, un viņu dzīvība var būt apdraudēta, ja viņiem nav piekļuves pienācīgam uzturam, veselības aprūpei un pajumtei. Tiesības uz dzīvību nedrīkst interpretēt šauri. Tās ir gan indivīdu tiesības būt brīviem no tādām darbībām un bezdarbības, kas varētu būt paredzama vai kas varētu izraisīt viņu nedabisku vai priekšlaicīgu nāvi, gan tiesības dzīvot cienīgu dzīvi. 1999. gadā Amerikas Cilvēktiesību tiesa lietā par trīs ielu bērnu un divu ielu jauniešu spīdzināšanu un slepkavību 1990. gadā lēma, ka patvaļīga dzīvības atņemšana ir ne tikai nelikumīga slepkavība, bet arī tiesību dzīvot cienīgu dzīvi atņemšana. Šī tiesību uz dzīvību koncepcija attiecas ne tikai uz pilsoņu un politiskajām tiesībām, bet arī uz ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. Tā kā ir jāaizsargā visneaizsargātākie cilvēki, piemēram, ielu bērni, noteikti ir jāizskaidro tiesības uz dzīvību, kas aptver obligātos nosacījumus cilvēka cienīgai dzīvei.

30. Komiteja jau ir uzsvērusi, ka augšana absolūtas nabadzības apstākļos apdraud bērnu izdzīvošanu un veselību un grauj viņu dzīves pamatkvalitāti.

Tiesības izdzīvot un attīstīties

31. Komiteja vēlas, ka valstis “attīstību” interpretē kā holistisku jēdzienu, aptverot bērna fizisko, mentālo, garīgo, morālo, psiholoģisko un sociālo attīstību. Ielu bērniem ir ierobežots nodarbošanos un uzvedības modeļu spektrs, lai nodrošinātu savu izdzīvošanu un attīstību sabiedriskajās telpās. Ņemot vērā valstu pienākumus saskaņā ar 6. pantu, ir jāpievērš īpaša uzmanība bērnu uzvedībai un dzīvesveidam, pat ja tas neatbilst tam, ko attiecīgās kopienas vai sabiedrības uzskata par pieņemamu saskaņā ar dominējošajām kultūras normām noteiktajā vecuma grupā. Programmas var būt efektīvas tikai tad, ja tajās ir atzīti reālie apstākļi, kādos dzīvo ielu bērni. Jāveic iejaukšanās pasākumi, lai atbalstītu atsevišķus ielu bērnus ar mērķi panākt viņu optimālo attīstību, maksimāli palielinot viņu pozitīvo ieguldījumu sabiedrībā.

Cilvēka cienīgas dzīves nodrošināšana

32. Valstīm ir pienākums nodrošināt ielu bērnu pašcieņu un viņu tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību, nepieļaujot valsts dienestu vardarbību pret viņiem un atceļot kriminālatbildību par viņu uzvedību un likumpārkāpumiem izdzīvošanas nolūkā, kā arī aizsargāt ielu bērnus no trešo personu radīta kaitējuma un īstenot viņu tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību, izstrādājot un īstenojot holistiskas ilgtermiņa stratēģijas, kuru pamatā ir bērnu tiesību pieeja, lai nodrošinātu viņu attīstību pēc iespējas pilnīgāk. Lai palīdzētu ielu bērniem, valstīm jāpalīdz uzticamiem un atbalstošiem pieaugušajiem, piemēram, ģimenes locekļiem vai valsts vai pilsoniskās sabiedrības sociālajiem darbiniekiem, psihologiem, ielu darbiniekiem vai mentoriem. Valstīm turklāt jāievieš procedūras un praksē jāveic apbedīšanas pasākumi, lai nodrošinātu to bērnu pašcieņu un cieņu pret viņiem, kuri mirst uz ielām.

12. pants par tiesībām tikt uzklausītiem

33. Ielu bērni sastopas ar īpašiem šķēršļiem, lai viņi tiktu uzklausīti, un Komiteja mudina valstis aktīvi rīkoties, lai šos šķēršļus novērstu. Valstīm un starpvaldību organizācijām jānodrošina ielu bērniem labvēlīga un veicinoša vide un jāatbalsta pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kas šādu vidi veido, lai šie bērni tiktu uzklausīti tiesas un administratīvajos procesos, īstenotu savas iniciatīvas un gan kopienas, gan valsts līmenī pilnībā piedalītos politikas un programmu koncepcijas izstrādē un pašu politikas nostādņu un programmu izstrādē, īstenošanā, koordinēšanā, uzraudzībā, pārskatīšanā un izziņošanā, tostarp plašsaziņas līdzekļos. Ir konstatēts, ka iejaukšanās pasākumi ielu bērniem vislielāko labumu rada tad, ja viņi tiek aktīvi iesaistīti vajadzību novērtēšanā, risinājumu meklēšanā un stratēģiju izstrādē un īstenošanā, nevis ir objekti, kuru labā lēmumi tiek pieņemti. Izstrādājot profilakses un reaģēšanas stratēģijas, valstīm jāuzklausā arī attiecīgie pieaugušie, piemēram, ģimenes un kopienas locekļi, speciālisti un advokāti. Veicot iejaukšanās pasākumus, ir jāatbalsta atsevišķi ielu bērni, lai viņi varētu īstenot savas tiesības un attīstīt prasmes, izturību, atbildību un pilsonību atbilstoši savai attīstības pakāpei. Valstīm jāatbalsta ielu bērni un viņi jāiedrošina veidot pašu bērnu vadītas organizācijas un iniciatīvas, tādējādi radot telpu jēgpilnai līdzdalībai un pārstāvībai. Veicot pienācīgus aizsardzības pasākumus, ielu bērni, ja nepieciešams, var uzlabot izpratni, stāstot par savu pieredzi, lai mazinātu stigmatizāciju un diskrimināciju un palīdzētu novērst citu bērnu nonākšanu uz ielas.

4. pants par attiecīgiem pasākumiem

34. Saskaņā ar 4. pantu dalībvalstis veic visus attiecīgos likumdošanas, administratīvos un citus pasākumus, lai īstenotu Konvencijā atzītās tiesības. Tas bez diskriminācijas attiecas uz ikvienu bērnu, īpašu uzmanību pievēršot visnelabvēlīgākajā situācijā esošajām grupām, kuru vidū, protams, ir ielu bērni. Katrai valstij ir obligāts minimālais pamatpienākums nodrošināt vismaz sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību minimālo pamatlīmeni. Valstīm jānodrošina, ka tas attiecas arī uz ielu bērniem. Pieejamo līdzekļu trūkums nav pamatots arguments, lai valstis nepildītu šo pamatpienākumu. Komiteja jau norādīja, ka pat ekonomiskās krīzes laikā nekādi retrospektīvi pasākumi nedrīkst apdraudēt tūlītējus un obligātos pamatpienākumus saistībā ar bērnu tiesību aizsardzību. Valstīm jānodrošina, ka ekonomiskās krīzes laikā regresīvi pasākumi negatīvi neietekmē ielu bērnus.

5. pants par bērna attīstības pakāpei atbilstošiem padomiem un norādījumiem

35. Lai pastiprinātu profilaksi, valstīm jāveicina vecāku, paplašināto ģimeņu, likumīgo aizbildņu un kopienas locekļu spēja sniegt bērniem viņu attīstības pakāpei atbilstošus padomus un norādījumus un jāpalīdz minētajām personām ņemt vērā bērna viedokli atbilstoši viņa vecumam un briedumam, kā arī jāgādā par drošu un veicinošu vidi, kurā bērns var attīstīties, un jāatzīst, ka bērns ir aktīvs tiesību subjekts, kas attīstoties spēj šīs tiesības izmantot, ja viņš saņem attiecīgus padomus un norādījumus. Komiteja jau ir izstrādājusi bērna spēju attīstības principu – jo vairāk bērns zina, ir pieredzējis un saprot, jo vairāk vecākiem vai likumīgajam aizbildnim norādījumu vietā bērnam ir jāizsaka atgādinājumi un jāsniedz padomi, bet vēlāk arī jāveic vienlīdzīga viedokļu apmaiņa. Ielu bērniem ir vajadzīga vadība un norādījumu sniegšana īpaši iejūtīgā veidā, cienot viņu gūto dzīves pieredzi. Lielākā daļa ielu bērnu saglabā kontaktus ar ģimenēm, un arvien vairāk ir pierādījumu par efektīviem veidiem, kā stiprināt šīs saiknes ar ģimenēm. Ja ielu bērniem ir maz pozitīvu saikņu ar vecākiem, paplašinātajām ģimenēm vai likumīgiem aizbildņiem vai to nav vispār, tad palielinās 5. pantā minēto kopienas locekļu loma, un tas saprotams kā tādu uzticamu pieaugušo atbalsts, kas saistīti ar pilsoniskās sabiedrības

organizācijām.

B. Pilsoniskās tiesības un brīvības

15. pants par tiesībām uz biedrošanās brīvību un miermīlīgas pulcēšanās brīvību

Pārskats

36. Reālie apstākļi, kādos dzīvo ielu bērni, neatbilst tradicionālajām bērības definīcijām vai priekšstatiem par to. Salīdzinājumā ar citiem bērniem viņiem ir unikāla saikne ar publiskajām telpām. Tāpēc valsts noteiktie ierobežojumi 15. pantam attiecībā uz publiskajām telpām var nesamērīgi ietekmēt ielu bērnus. Valstīm jānodrošina, ka viņiem netiek diskriminējošā veidā liegta piekļuve politiskajai un sabiedriskajai telpai, kurā viņi var biedroties un mierīgi pulcēties.

Pilsoniskā un politiskā telpa

37. Biedrošanās un miermīlīga pulcēšanās ielu bērniem ir būtiska, lai viņi varētu izmantot savas tiesības, piemēram, būt strādājošo bērnu arodbiedrību un bērnu vadītu asociāciju biedri. Tomēr Komiteja savos noslēguma apsvērumos ir regulāri paudusi bažas par politiskās telpas trūkumu bērniem, lai viņi varētu paust savu viedokli. Tā ir īpaši ierobežota ielu bērniem, kam bieži nav sakaru ar uzticamu pieaugušo, kuram var būt nepieciešams likumīgi reģistrēt organizāciju. Ielu bērniem var trūkt atbalsta, lai aizpildītu dokumentus un iegūtu piekļuvi informācijai, kas nepieciešama, lai attīstītu biedrības un miermīlīgas pulcēšanās iniciatīvas. Ielu bērni var saņemt samaksu par to, ka viņi piedalās protestos vai sapulcēs, palielinot demonstrantu skaitu. Viņi var būt neaizsargāti pret ekspluatāciju un neapzināties, kādas sekas ir dalībai šādos pasākumos, un šajā saistībā tiek aktualizēts sarežģīts jautājums par nepieciešamību rast līdzsvaru starp aizsardzību un līdzdalības tiesībām. Komiteja savos noslēguma apsvērumos ir minējusi, ka tomēr to nevajadzētu izmantot kā attaisnojumu, lai ierobežotu viņu tiesības uz biedrošanos un miermīlīgu pulcēšanos. Saskaņā ar 15. pantu valstīm ir jānodrošina iespējas ielu bērniem izmantot savas līdzdalības tiesības un nepieļaut pieaugušo kooptāciju un manipulēšanu.

Sabiedriskās telpas

38. Saistībā ar pilsoniskajām un politiskajām tiesībām Komiteja uzsver, ka ir ne tikai jānodrošina ielu bērniem iespējas biedroties un miermīlīgi pulcēties, bet ir svarīgi arī cienīt viņu izvēli biedroties sabiedriskās telpās, izmantojot savas tiesības uz izdzīvošanu un attīstību (6. pants), tiesības uz atpūtu un brīvo laiku un tiesības piedalīties spēlēs un izklaides pasākumos (31. pants), kā arī tiesības veidot tīklus, organizēt savu sabiedrisko dzīvi un vispārīgi īstenot vienu no savas dzīves pamataspektiem, ja viņi to dara, neapdraudot sabiedrisko kārtību. Ielu bērniem šāda veida kopā sanākšana ir dzīves sastāvdaļa. To ne vienmēr var sadalīt atsevišķās nodarbēs, piemēram, ēšanā, gulēšanā vai atpūtā. Bērniem, kas nav ielu bērni, šī līdzāspastāvēšana ar citiem galvenokārt notiek tādā vidē kā ģimenes māsaimniecība vai skola. Ielu bērniem tā notiek sabiedriskajās telpās. Šādiem bērniem ir nepieciešama droša telpa, kurā viņi var izmantot savas tiesības uz biedrošanos, kas šeit tiek interpretētas kopā ar citām Konvencijas aizsargātajām tiesībām kā "kopīga laika pavadīšana sabiedriskās telpās". Komiteja ir izpētījusi, ka ir samazinājusies iecietība pret bērniem sabiedriskajās telpās saistībā ar 31. pantu. Šajā vispārējā komentārā tā savas bažas par iecietības samazināšanos attiecina arī uz faktu, ka bērni izmanto sabiedriskās telpas citiem mērķiem, kas nav minēti 31. pantā.

15. panta ierobežojumi

39. Saskaņā ar 15. panta 2. punktu policijas kontroles un citi ar sabiedriskās kārtības nodrošināšanu saistīti pasākumi, kas skar nepavadītus vai no vecākiem nošķirtus bērnus, ir pieļaujami vienīgi tad, ja tie ir likumpamatoti, ja tiek veikts individuāls, nevis kopējs izvērtējums, ja pasākumi atbilst samērīguma principam un ja tiek izvēlēta tāda metode, kas pēc iespējas mazāk ietekmē bērnus. Šādus pasākumus nevajadzētu piemērot grupai vai kolektīvam. Tas nozīmē, ka uzmāksšanās ielu bērniem, vardarbība pret viņiem, viņu patvaļīga aizvešana un ielu "tīrīšana", tostarp saistībā ar svarīgiem politiskiem, sabiedriskiem vai sporta pasākumiem, vai cita veida iejaukšanās pasākumi, kas ierobežo viņu tiesības uz biedrošanos un miermīlīgu pulcēšanos vai traucē šo tiesību īstenošanu, ir pretrunā ar 15. panta 2. punktu. Neatziestot likumīgi izveidotas strādājošo bērnu arodbiedrības un organizācijas, kuras vada ielu bērni, un/vai pieprasot licences organizācijām, kurām ielu bērniem pamatoti nav piekļuves, šie bērni tiek diskriminēti, un tas neatbilst 15. panta 2. punktam.

Īstenošanas pasākumi

40. Valstis nedrīkst uzmākties ielu bērniem vai viņus patvaļīgi aizvest no sabiedriskajām telpām, kurās viņi biedrojas un miermīlīgi pulcējas. Tiem, kas pārkāpj šīs tiesības, jāpiemēro sankcijas. Lai palielinātu policijas un drošības spēku spēju nodrošināt sabiedrisko kārtību, ir nepieciešama specializēta apmācība, kas veicina ielu bērnu tiesību ievērošanu. Lai nodrošinātu atbilstību 15. panta 2. punktam, ir jāpārskata vietējo pašvaldību normatīvie akti. Valstīm jāatbalsta pozitīvi pasākumi, piemēram, jāpalielina ielu bērnu iespējas, izglītojot viņus par bērnu tiesībām un attīstot viņiem dzīves iemaņas, jāsaģatavo ieinteresētās personas, lai tās lēmumu pieņemšanas procesā pieņemtu šo bērnu viedokli, kas izteikts ar apvienību starpniecību un sapulcēs, un jāveicina šo bērnu līdzdalība atpūtas, brīvā laika pavadīšanas, sporta, mākslas un kultūras pasākumos kopā ar citiem kopienas bērniem. Normatīvajos aktos nevajadzētu noteikt, ka ielu bērni, kas darbojas apvienībās vai piedalās miermīlīgās pulcēšanās, saņem 15. pantā paredzēto aizsardzību tikai tad, ja viņi šajās apvienībās ir oficiāli reģistrēti.

7. pants par dzimšanas reģistrāciju un 8. pants par identitāti

41. Identitātes apliecinājuma trūkums negatīvi ietekmē ielu bērnu tiesību aizsardzību saistībā ar izglītību, veselības aprūpi un citiem sociālajiem pakalpojumiem, tiesiskumu, mantojumu un ģimenes atkalapvienošanos. Valstīm jānodrošina vismaz tas, ka visiem bērniem jebkurā vecumā bez maksas ir pieejama sasniedzama, vienkārša un ātra dzimšanas reģistrācija. Ielu bērni ir aktīvi jābalsta, lai viņi varētu iegūt likumīgus personu apliecinošus dokumentus. Pagaidu risinājuma veidā valstīm un pašvaldībām jāatļauj inovatīvi un elastīgi risinājumi, piemēram, neoficiālu persona apliecību izsniegšana, kas saistītas ar pilsoniskās sabiedrības personālu/adresēm, lai bērni pa to laiku varētu saņemt pamatpakalpojumus un tieslietu sistēmas aizsardzību. Jāpieņem inovatīvi risinājumi, lai novērstu problēmas, ar ko sastopas ielu bērni, kuri bieži ir ļoti mobili un kuriem nav līdzekļu, lai garantētu fiziskā personu apliecinošā dokumenta drošību, nepazaudētu vai nesabojātu to un pasargātu to pret nozagšanu.

13. pants par vārda brīvību un 17. pants par tiesībām uz piekļuvi informācijai

42. Ielu bērnu tiesības uz piekļuvi informācijai par savām tiesībām un tiesības meklēt un izplatīt šādu informāciju ir ļoti svarīgas, lai šīs tiesības izprastu un īstenotu praksē. Apstākļiem atbilstoša, sasniedzama izglītība par bērnu tiesībām palīdzēs novērst šķēršļus līdzdalībai, lai viņu balsis būtu dzirdamas. Ir jānodrošina sasniedzami un atbilstoši kanāli, lai ielu bērniem

būtu nepieciešamā piekļuve precīzai augstas kvalitātes un bērniem piemērotai informācijai par šādiem jautājumiem: a) valsts loma un pārskatbildība, kā arī sūdzību izskatīšanas mehānismi saistībā ar cilvēktiesību pārkāpumiem; b) aizsardzība pret vardarbību; c) seksuālā un reproduktīvā veselība, tostarp ģimenes plānošana un seksuāli transmisīvo infekciju profilakse; d) veselīgs dzīvesveids, tostarp uzturs un fiziskās aktivitātes; e) droša un cieņpilna sociālā un seksuālā uzvedība; f) negadījumu profilakse; g) alkohola, tabakas, narkotiku un citu kaitīgu vielu pārmērīgas lietošanas negatīvā ietekme.

16. pants par privātumu, godu un reputāciju

43. Ielu bērniem var būt ierobežots privātums, ņemot vērā, ka viņiem ir jāveic darbības sabiedriskajās telpās. Tā kā ielu bērni tiek diskriminēti vai nu savas, vai savu vecāku vai ģimenes saiknes ar ielu dēļ, viņi ir īpaši neaizsargāti pret 16. panta pārkāpumiem. Komiteja atzīst, ka piespiedu izlikšana no mājokļa ir Konvencijas 16. panta pārkāpums, un arī Cilvēktiesību komiteja iepriekš ir atzinusi, ka tas ir Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 17. panta pārkāpums. 27. punktā sniegtajos ieteikumos par stigmatizācijas novēršanu un 60. punktā sniegtajos ieteikumos par nediskriminējošu un cieņpilnu attieksmi pret policiju ir sniegtas arī norādes attiecībā uz godu un reputāciju.

C. Ģimenes vide un alternatīvā aprūpe

20. pants par to bērnu tiesībām uz īpašu aizsardzību un palīdzību, kuriem liegta ģimenes vide

Aprūpes veidi

44. Ielu bērniem, kuriem nav primāro vai pilnvarotu aprūpētāju, faktiskais aprūpētājs ir valsts, un saskaņā ar 20. pantu tai ir pienākums nodrošināt alternatīvu aprūpi bērnam, kuram uz laiku vai pastāvīgi liegta viņa ģimenes vide. Aprūpes veidi: praktisks un morāls atbalsts ielu bērniem ar uzticama pieaugušā ielu darbinieka vai vienaudža starpniecību, nepieprasot un nepiespiežot bērnus atteikties no savas saiknes ar ielu un/vai pārcelties uz alternatīvām izmitināšanas vietām, ievietošana īslaicīgas pieskatīšanas centrā, kopienas/sociālajā centrā, naktspatversmē vai dienas aprūpes centrā, nodošana pagaidu aprūpe grupu mājās, aprūpe audžuģimenēs, ģimenes atkalapvienošanās un patstāvīgas dzīves vai ilgstošas aprūpes iespējas, tostarp arī adopcija. Aizsardzības veids nekad nav brīvības atņemšana, piemēram, aizturēšanas kamerās vai slēgtos centros.

Bērnu tiesību pieejas piemērošana

45. Iejaukšanās pasākumi, kurus veicot neņem vērā, ka bērni ir aktīvi dalībnieki pārcelšanās procesā uz alternatīvās aprūpes vietām, nedarbojas, jo bērni bieži nonāk atpakaļ uz ielām pēc tam, kad viņi aizbēg no aprūpes vietām vai šīs aprūpes vietas beidz pastāvēt. Ievietošana aprūpes vietā ir neveiksmīga, ja ielu bērnus nosūta uz nepazīstamiem rajoniem dzīvojot pie mazpazīstamiem radniekiem. Piemērojot bērnu tiesību pieeju alternatīvu variantu izstrādē un nodrošināšanā, valstis panāks to, ka bērnu izdzīvošana un/vai attīstība nebūs atkarīga no viņu saiknes ar ielu un viņi nebūs spiesti piekrist nodošanai aprūpē pret savu gribu. Valstīm, pieņemot atbilstošus tiesību aktus, noteikumus un politiskos norādījumus, ir jānodrošina, ka bērna viedoklis tiek lūgts un ņemts vērā pirms lēmumu pieņemšanas par nodošanu aprūpē, aprūpes plānu izstrādi un pārskatīšanu, kā arī par ģimenes apmeklēšanu. Valstīm jāievēro noteiktās starptautiskās prasības, saskaņā ar kurām institucionalizācija jāīsteno tikai tad, ja nav citas iespējas, jānodrošina, ka bērni netiek bez vajadzības nodoti alternatīvā aprūpē, un

jānodrošina, ka gadījumos, kad tiek sniegta alternatīva aprūpe, tā tiek īstenota, ievērojot bērnu tiesības un intereses. Valstīm jānodrošina, ka valsts un pilsoniskās sabiedrības vadītās patversmes un aprūpes vietas ir drošas un kvalitatīvas. Ja pēc apspriešanās ar ielu bērniem ir uzskatāms, ka viņu interesēs ir nodošana ģimenes locekļu aprūpē, abām pusēm ir jāveic rūpīga sagatavošanās un tās ir jāuzrauga. Bieži ir nepieciešams pārejas posms starp dzīvi uz ielas un nodošanu ilgtermiņa aprūpē, un par šā perioda ilgumu katrā gadījumā atsevišķi lemj kopā ar attiecīgo bērnu. Nav pieņemama policijas telpu vai citu aizturēšanas kameru izmantošana bērnu izmitināšanai alternatīvās aprūpes iespēju trūkuma dēļ.

9. pants par nošķiršanu no vecākiem

46. Daudzi ielu bērni dzīvo kopā ar savām ģimenēm vai nu uz ielas, vai prom no tās un/vai uztur saikni ar savu ģimeni, un viņiem ir jāpalīdz saglabāt šo saikni. Valstis nedrīkst nošķirt bērnus no viņu ģimenēm, pamatojoties tikai uz to, ka ģimene strādā vai dzīvo uz ielas. Tāpat valstis nedrīkst nošķirt no ģimenēm zīdaiņus un bērnus, kas dzimuši pašiem ielu bērniem. Finansiālā un materiālā nabadzība vai apstākļi, kas tieši un unikāli attiecināmi uz šādu nabadzību, nekad nedrīkst būt vienīgais attaisnojums vecāku aprūpes liegšanai bērnam, bet tas jāuzskata par signālu, ka ģimenei ir nepieciešams atbilstošs atbalsts. Lai novērstu ilgstošu šķirtību, valstis var atbalstīt pagaidu aprūpes iespējas, kurās tiek ņemtas vērā bērnu tiesības, tiem bērniem, kuru vecāki, piemēram, noteiktos gada periodos migrē sezonas darba dēļ.

3. panta 3. punkts par aprūpes un aizsardzības iestāžu, dienestu un struktūru standartiem un 25. pants par bērna ievietošanas apstākļu periodisku pārbaudi

47. Ir svarīgi izveidot, uzturēt un uzraudzīt valsts un nevalstisko dienestu kvalitāti, lai nepieļautu, ka bērni nonāk uz ielas tāpēc, ka nav veikta pienācīga viņu aprūpe vai nav ievērotas viņu tiesības uz aizsardzību, kā arī to bērnu labā, kuri jau ir uz ielas. Valstīm jānodrošina kvalitatīvi pakalpojumi, ievērojot tiesības, un jāatbalsta pilsoniskās sabiedrības organizācijas, lai arī tās sniegtu šādus pakalpojumus. Valstij ir jāatbalsta, jāfinansē, jāakreditē, jāreglamentē un jāuzrauga ielu bērniem paredzētās nevalstiskās iestādes, dienesti un struktūras. Personāls, kas strādā šajos dienestos, jāapmāca saskaņā ar 18. punktu.

18. pants par vecāku atbildību

48. Ir būtiski atbalstīt bērnu vecākus un likumīgos aizbildņus, lai nepieļautu bērnu nonākšanu uz ielas un stiprinātu programmas to bērnu atkalapvienošanai ar ģimenēm, kas jau tur ir nonākuši. Valstīm ir pienākums sniegt atbilstošu palīdzību bērnu vecākiem un likumīgajiem aizbildņiem saistībā ar viņu bērnu audzināšanas pienākumu pildīšanu un nodrošināt bērnu aprūpes iestāžu, struktūru un dienestu attīstību. Valstīm jāveic pasākumi, lai novērstu strukturālos spēkus, kas rada spiedienu tām ģimenēm, kuras atrodas nestabilā situācijā. Galvenie risināmie jautājumi ir šādi: kopienas attīstības veicināšana nabadzīgajos rajonos, pamatojoties uz tiesībām; vispusīgu ekonomiskās un sociālās drošības tīklu izveide; drošu un pieejamu dienas aprūpes centru un citu specializētu pakalpojumu nodrošināšana; uzlabota piekļuve pienācīgam mājoklim un ienākumu gūšana ģimenēm. Papildus strukturālajām un politiskajām pieejām neaizsargātām ģimenēm ir vajadzīgi arī individuāli risinājumi, kuru īstenošanu atvieglo pienācīgi sagatavoti speciālisti. Valstīm jāizdara ieguldījumi, lai attīstītu ģimeņu atbalsta programmas, kuru pamatā ir bērnu tiesību pieeja, jo ir pierādīts, ka tādējādi tiek apturēta tādu apstākļu nodošana no paaudzes paaudzei, kas pasliktina to bērnu stāvokli, kuri nonāk uz ielas. Valstīm jāveic pasākumi, lai visiem bērnu vecākiem un aprūpētājiem nodrošinātu vispārēju izglītību par bērnu tiesībām un vecāku labi veiktu aprūpi, prioritāti nestigmatizējošā veidā nosakot tām ģimenēm ar bērniem, kuras ir pakļautas riskam nokļūt uz

ielas. Šajā izglītībā jāiekļauj tādas tēmas kā bērnu tiesības, tostarp tas, kā uz klausīt bērnus un kā viņu viedokli ņemt vērā lēmumu pieņemšanā, laba bērnu audzināšana, tostarp pozitīvas disciplīnas nodrošināšanas prasmes, nevardarbīga konfliktu risināšana un dabiskā audzināšana, kā arī bērna attīstība agrīnā bērnībā. Sk. arī 35. un 49. punktu.

D. Pienācīgs dzīves līmenis

27. pants par tiesībām uz pienācīgu dzīves līmeni

Atbalsts vecākiem, aprūpētājiem un bērniem

49. Saskaņā ar 27. panta 3. punktu valstīm jānodrošina, ka ikvienam bērnam ir tāds dzīves līmenis, kāds nepieciešams bērna fiziskai, intelektuālai, garīgai un tikumiskai attīstībai, lai nepieļautu, ka viņš nonāk uz ielas, un īstenotu to bērnu tiesības, kuri jau ir nonākuši uz ielas. Valstis veic attiecīgus pasākumus, lai vecākiem un citām par bērniem atbildīgajām personām palīdzētu šo tiesību īstenošanā, un, ja nepieciešams, nodrošina materiālo palīdzību un atbalsta programmas, jo īpaši saistībā ar uzturu, apģērbu un mājokli. Šie noteikumi valstīm neparedz rīcības brīvību. Iepriekšminētā īstenošana saskaņā ar valsts nosacījumiem un atbilstoši dalībvalstu līdzekļiem ir jāinterpretē saistībā ar 4. pantu, tas ir, šī īstenošana jāveic, pēc iespējas ņemot vērā dalībvalstu pieejamos līdzekļus, un, ja nepieciešams, starptautiskās sadarbības ietvaros, īpašu uzmanību pievēršot valstu saistībām attiecībā uz obligāto pamatpienākumu sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību jomā. Runājot par materiālo palīdzību, ielu bērni uzskata, ka prioritārās jomas, kurās nepieciešams izlietot vecākiem un aprūpētājiem sniegto valsts atbalstu, jo īpaši saistībā ar subsidētu, piemērotu mājokli un ienākumu gūšanu, ir droša dzīvesvieta, pārtika, pieejami bezmaksas veselības aprūpes pakalpojumi un izglītība. 27. panta 3. punkts jāinterpretē ne tikai saistībā ar palīdzības sniegšanu vecākiem un citām par bērnu atbildīgajām personām. Ja nepieciešams, pienākums sniegt materiālo palīdzību un nodrošināt atbalsta programmas jāinterpretē tā, ka tas nozīmē arī palīdzību, kas sniedzama tiešā veidā pašiem bērniem. Tas ir īpaši svarīgi tiem ielu bērniem, kuriem vai nu nav saiknes ar ģimeni, vai arī ģimene šo saikni ļaunprātīgi izmanto. Bērniem tiešu materiālo palīdzību pakalpojumu veidā var sniegt vai nu valsts, vai arī ar valsts atbalstu pilsoniskās sabiedrības organizācijas. Vientuļo vecāku ģimenēm un saliktajām ģimenēm īpaši svarīgi ir valstu pasākumi bērna uzturlīdzekļu piedziņai (sk. 27. panta 4. punktu).

Pienācīgs mājoklis

50. Tiesības uz mājokli ir svarīgs 27. panta komponents, kas ir īpaši būtisks ielu bērniem. Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja šīs tiesības ir vispārīgi interpretējusi kā tiesības dzīvot kaut kur drošībā, mierā un cieņā, un tas paskaidro, ka attiecībā uz mājokli apzīmētājs “pienācīgs” nozīmē īpašumtiesību aizsardzību, pakalpojumu, materiālu, telpu un infrastruktūras pieejamību, kā arī pieejamību cenas ziņā, apdzīvojamību, sasniedzamību, atrašanās vietu un piemērotību kultūras ziņā. Bērni ir to personu vidū, kuras nesamērīgi ietekmē piespiedu izlikšanas prakse. Piespiedu izlikšana no mājokļa, tostarp neoficiāla vai nelikumīga mājokļu nojaukšana, var padarīt bērnu dzīvi nestabilāku – viņiem var nākties gulēt uz ielas un viņi var tikt pakļauti turpmākiem tiesību pārkāpumiem. Galvenā tēma apspriedēs ar ielu bērniem ir dažu valsts pārvaldītu “patversmju” nepietiekamība un nepiemērotība, kā arī augstais vardarbības un nedrošības līmenis tajās, kura dēļ bērni izvēlas labāk atrasties uz ielas.

Īstenošanas pasākumi

51. Valstīm jāveic pasākumi nabadzības un ienākumu nevienlīdzības strukturālo cēloņu

novēršanai, lai mazinātu spiedienu uz nestabilajām ģimenēm un stiprinātu tās, tādā veidā nodrošinātu labāku aizsardzību bērniem un samazinātu iespēju viņiem nonākt uz ielas. Šādu pasākumu vidū ir tādu nodokļu un izdevumu politikas nostādņu ieviešana, kas samazina ekonomisko nevienlīdzību, iespēju paplašināšana gūt taisnīgu atalgojumu par darbu un citu ienākumu gūšanas iespēju paplašināšana, nabadzīgo iedzīvotāju atbalsta politikas nostādņu ieviešana lauku un pilsētu attīstībai, korupcijas izskaušana, uz bērniem orientētu politikas nostādņu un budžeta ieviešana, uz bērniem vērstu nabadzības mazināšanas programmu stiprināšana apgabalos, par kuriem ir zināms, ka tajos ir augsts migrācijas līmenis, un atbilstošas sociālās drošības un sociālās aizsardzības nodrošināšana. Konkrēti piemēri ir bērnu pabalstu programmas, ko izmanto Eiropas un Ziemeļamerikas valstīs, un skaidras naudas pārskaitīšanas programmas, kas ieviestas Latīņamerikas valstīs un plaši tiek izmantotas Āzijas un Āfrikas valstīs. Valstīm jāveic pasākumi, lai šādas programmas būtu pieejamas visvairāk atstumtajām ģimenēm, kurām var nebūt bankas kontu. Materiālais atbalsts jāsniedz gan vecākiem un aprūpētājiem, gan arī tiešā veidā pašiem ielu bērniem, un šādi mehānismi un pakalpojumi jāizstrādā un jāievieš, pamatojoties uz bērnu tiesību pieeju. Attiecībā uz mājokli īpašumtiesību aizsardzība ir būtiska, lai nepieļautu bērnu nonākšanu uz ielas. Tā ietver piekļuvi pienācīgam un drošam mājoklim, kurā ir pieejams nekaitīgs dzeramais ūdens un ir sanitārijas un higiēnas iekārtas. Pirms atbilstošu alternatīvu izmītināšanas iespēju nodrošināšanas bērniem, tostarp tiem, kas dzīvo neoficiālā vai nelikumīgā mājoklī, viņus nevajadzētu piespiestu kārtā izlikt no mājokļa. Valstīm ir jāpieņem atbilstoši noteikumi attiecībā uz bērniem, kurus skārusi piespiedu izlikšana. Lai mazinātu pārvietošanas negatīvo ietekmi, bērnu un cilvēktiesību ietekmes novērtējumiem jābūt attīstības un infrastruktūras projektu priekšnoteikumam.

E. Invaliditāte un veselības aprūpe

23. pants par bērniem ar invaliditāti

52. Bērni ar invaliditāti nonāk uz ielas dažādu iemeslu dēļ, tostarp ekonomisko un sociālo faktoru dēļ, un dažreiz tiek izmantoti ubagošanai. Valstīm jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai novērstu šādu izmantošanu, skaidri noteiktu, ka tā ir kriminālnoziedzība, un vainīgos sauktu pie atbildības. Ielu bērni var būt pakļauti riskam iegūt invaliditāti dažādu ielas dzīves negatīvo aspektu, piemēram, vardarbības, ekspluatācijas un vielu pārmērīgas lietošanas, rezultātā. Intelektuālā un psihosociālā veida traucējumu dēļ ielu bērni var būt īpaši neaizsargāti pret ekspluatāciju un ļaunprātīgu izmantošanu. Valstīm jānosaka īpaši aizsardzības pasākumi, tostarp jāidentificē un jānovērš šķēršļi, kuru dēļ bērniem ar invaliditāti varētu būt liegta piekļuve pakalpojumiem, tostarp iekļaujošai izglītībai.

24. pants par veselības aprūpi un 33. pants par narkotikām un vielu pārmērīgu lietošanu

53. Ielu vide var palielināt neaizsargātību fiziskās un garīgās veselības aprūpes jomā. Problēma ir nesamērīgi augsti rādītāji tādās jomās kā vielu pārmērīga lietošana, HIV un citas seksuāli transmisīvās infekcijas, grūtniecība, vardarbība (arī no vienaudžu pusēs), pašnāvības domas un pašnāvības, pašārstēšanās ar nelegālām zālēm un pakļautība infekcijas slimībām, piesārņojums un ceļu satiksmes negadījumi. Komiteja uzsver nepieciešamību pēc ielu bērnu īpašajām vajadzībām pielāgotas veselības mācības un veselības aprūpes pakalpojumiem, tostarp seksuālās un reproduktīvās veselības jomā. Šādai mācībai un pakalpojumiem jābūt draudzīgiem un atbalstošiem, vispusīgiem, bezmaksas un konfidenciāliem, un tie bez vecāku piekrišanas un ar cieņu pret patstāvīgiem bērnu lēmumiem bez aizspriedumiem un nediskriminējošā veidā jānodrošina visiem bērniem. Veselības aprūpes pakalpojumiem jābūt pieejamiem neatkarīgi no bērnu fiziskās atrašanās vietas un sociālā stāvokļa. Vispārējās veselības aprūpes un sociālās aizsardzības sistēmās ielu bērniem jābūt bezmaksas piekļuvei veselības aprūpes

pamatpakalpojumiem. Valstīm jāpalielina ar vielu pārmērīgu lietošanu saistīto profilakses, ārstēšanas un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība ielu bērniem, tostarp kaitējuma mazināšanas pakalpojumi, kā arī traumu ārstēšanas terapijas un garīgās veselības pakalpojumi. Šo pakalpojumu sniegšana jāuztic darbiniekiem, kas ir saņēmuši apmācību par bērnu tiesībām un ielu bērnu īpašajiem apstākļiem. Valstis var veicināt pienācīgi atbalstītu vienaudžu izglītošanu, kas var būt īpaši efektīva cīņā pret vielu pārmērīgu lietošanu, seksuāli transmisīvajām infekcijām un HIV. Īpaša uzmanība jāpievērš tam, lai ielu bērnus pasargātu no iesaistīšanās narkotiku tirdzniecībā.

F. Izglītojoši, brīvā laika un kultūras pasākumi

28. pants par izglītību

54. Pieejama, bezmaksas, droša, atbilstoša un kvalitatīva izglītība ir ļoti svarīga, lai nepieļautu, ka bērni nonāk uz ielas, un īstenotu to bērnu tiesības, kas jau ir tur nonākuši. Daudziem bērniem izglītība ir pēdējā saikne ar plašāku sabiedrību. Valstīm jāveic atbilstoši pasākumi, tostarp jāatbalsta bērnu vecāki, aprūpētāji un ģimenes, lai nodrošinātu, ka ielu bērni var palikt skolā un tiek pilnībā aizsargātas viņu tiesības uz kvalitatīvu izglītību. Nepieciešams plašs izglītības iespēju klāsts, tostarp “otrās iespējas izglītība”, intensīvās nodarbības, mobilās skolas, arodapmācība, kuras pamatā ir veiktā tirgus izpēte un pēc kuras tiek sniegts ilgtermiņa atbalsts ienākumu gūšanai, un formālās izglītības iespējas, veidojot partnerības ar pilsonisko sabiedrību. Skolotāji jāapmāca par bērnu tiesībām un ielu bērniem, kā arī par līdzdalību veicinošām mācīšanas metodēm, kuru centrā ir bērns.

29. pants par izglītības mērķiem

55. Ielu bērnu izglītošanas mērķiem jāatbilst 29. pantam, tostarp viņiem jāiegūst lasītprasme, prasme rēķināt, digitālo līdzekļu lietošanas prasmes un dzīves prasmes, viņi jāizglīto par bērnu tiesībām, viņiem jāieaudzina iecietība pret dažādību un viņiem jāsaņem pilsoniskuma izglītība. Šāda izglītība ir ārkārtīgi svarīga, lai īstenotu bērnu tiesības uz aizsardzību, attīstību un līdzdalību, tostarp stiprinot viņu patstāvību un radot viņiem iespēju labāk pārvarēt riska situācijas, lai nepieļautu, ka bērni nonāk uz ielas, kā arī tiem bērniem, kas jau ir tur nonākuši. Valstīm jāveic pasākumi ar mērķi visiem bērniem nodrošināt kvalitatīvu bezmaksas izglītību un dzīves prasmes, izmantojot gan skolas mācību programmas, gan arī neformālo un ielu izglītību, lai sasniegtu tos bērnus, kas neiet skolā.

31. pants par atpūtu, spēlēm un brīvo laiku

56. Komiteja uzsver tiesības uz atpūtu, spēlēm, brīvo laiku un līdzdalību mākslas un kultūras pasākumos. Ielu bērni izmanto savu radošumu, lai ielu neformālajā vidē rastu iespējas spēlēm. Valstīm jāpārlicinās, ka šiem bērniem diskriminējošā veidā netiek liegts atrasties parkos un rotaļu laukumos, piemēram, izvirzot prasības attiecībā uz apģērbu, un jānosaka pasākumi, lai viņiem palīdzētu attīstīt radošumu un nodarboties ar sportu, tostarp viņiem jānodrošina mobilas izpriecas un sporta iespējas.

G. Vardarbības pret bērniem novēršana un īpaši aizsardzības pasākumi

19. un 39. pants par brīvību no jebkāda veida vardarbības

57. Vardarbība visās izpausmēs – emocionālā, fiziskā vai seksuālā vardarbība – ir gan galvenais iemesls, kāpēc bērni nonāk uz ielas, gan sekas tam. Visu veidu vardarbība plaši skar ielu bērnu

dzīvi, un tā ir galvenā problēma, ko uzsver paši bērni. Lai aizsargātu ielu bērnus, jāveic īpaši, tūlītēji un steidzami pasākumi. Ņemot vērā arī visus ieteikumus, kas sniegti Vispārējā komentārā Nr. 13, šo pasākumu vidū ir jebkāda veida vardarbības, tostarp miesas sodu, aizliegšana, mehānismi palīdzības sniegšanai mazaizsargātajiem bērniem, kas attālinās no ģimenes un kopienas, mehānismi ziņošanai par vardarbību, diskrimināciju un citiem tiesību pārkāpumiem un mehānismi vardarbības izdarītāju saukšanai pie atbildības neatkarīgi no tā, vai šīs personas vai grupas pārstāv valsti vai nevalstisko sektoru. Varētu būt nepieciešams izveidot īpašus mehānismus, lai rīkotos attiecībā uz tām personām, par kurām šie bērni ir ziņojuši, ka tās apdraud viņu labklājību, piemēram, attiecībā uz dažiem policijas darbiniekiem un personām, kas saistītas ar organizēto noziedzību vai narkotiku tirdzniecību.

34.–36. pants par seksuālu vardarbību, seksuālu izmantošanu, tirdzniecību un cita veida ekspluatāciju

58. Ielu bērni ir īpaši neaizsargāti pret seksuālu vardarbību un izmantošanu, un viņiem ir īpaši svarīgs Konvencijas Fakultatīvais protokols par bērnu tirdzniecību, bērnu prostitūciju un bērnu pornogrāfiju. Speciālistiem, kas ir apmācīti izprast ielu bērnu īpašos apstākļus, jāreaģē katram dzimumam atbilstošā veidā. Iespējams, ka bērni ir nonākuši uz ielas cilvēku tirdzniecības seksuālai vai darba ekspluatācijai rezultātā un/vai, atrodoties uz ielas, var būt neaizsargāti pret šādu tirdzniecību, kā arī pret ķermeņa daļu tirdzniecību un citiem ekspluatācijas veidiem.

32. pants par bērnu darbu

59. Komiteja mudina valstis īstenot noteikumus, kas iekļauti Konvencijas 32. panta 2. punktā un Starptautiskās Darba organizācijas 1973. gada Konvencijā par minimālo vecumu (Nr. 138) un 1999. gada Bērnu darba ļaunāko formu konvencijā (Nr. 182), lai ielu bērnus pasargātu no saimnieciskās ekspluatācijas un bērnu darba ļaunākajām formām. Cīņai pret bērnu darbu jāietver vispusīgi pasākumi, tostarp atbalsta sniegšana, lai bērni varētu uzsākt izglītības iegūšanu, un pienācīga dzīves līmeņa garantēšana viņiem un viņu ģimenēm. Šādi pasākumi jāizstrādā sadarbībā ar ielu bērniem un citām galvenajām ieinteresētajām personām, lai atspoguļotu bērnu intereses un nodrošinātu, ka tie netīši negatīvi neietekmē bērnu izdzīvošanu vai attīstību. Ubagošanas un nelicencētas tirdzniecības atzīšana par kriminālnoziedzumu var izraisīt izdzīvošanas uzvedības ļaunākās formas, piemēram, seksuālu izmantošanu komerciālos nolūkos. Ir lietderīgi īstenot ietaupījumu shēmas budžeta plānošanas prasmju attīstīšanai un ienākumu nodrošināšanai ielu bērniem.

37. un 40. pants par nepilngadīgo tiesvedības sistēmu

60. Pastāv lielāka iespējamība, ka ielu bērni kļūs par noziedznieku mērķi, tiks iesaistīti noziedzīgās darbībās un nonāks nepilngadīgo vai pieaugušo tiesvedības sistēmā, un ir mazāk ticams, ka attiecībā uz viņiem tiks veikta novirzīšana, izmantotas alternatīvas aizturēšanai un īstenotas atjaunojošas prakses, jo viņi nevar atļauties iemaksāt drošības naudu un viņiem var nebūt atbildīgu pieaugušo, kas par viņiem galvotu. Policijas darbinieku pārkāpumi, piemēram, uzmākšanās (tostarp bērnu naudas un mantu nozagšana, bērnu aizturēšana vai patvaļīga pārvietošana, bieži saskaņā ar sava priekšnieka un/vai politiķu pavēli), korupcija, izspiešana (nauda vai sekss) un fiziska, psiholoģiska vai seksuāla vardarbība ir izplatīti tiesību pārkāpumi, kurus valstīm steidzami jāatzīst par kriminālnoziedzumiem. Komiteja raizējas par “nulles iecietības” politikas piemērošanu, saskaņā ar kuru ielu bērni tiek atzīti par kriminālnoziedzniekiem, kā rezultātā viņi piespiedu kārtā tiek institucionalizēti. Valstīm jāatbalsta sabiedriskās kārtības nodrošināšana, liekot uzsvaru uz ielu bērnu aizsardzību, nevis sodīšanu, un jāizveido daudzas kultūras pārstāvošs policijas dienests. Valstīm jāgarantē visas

tiesības visiem bērniem, arī ielu bērniem, atjaunojošā, nevis sodošā nepilngadīgo tiesvedības sistēmā.

38. pants par bruņotiem konfliktiem

61. Bērnu tiesību konvencijas Fakultatīvais protokols par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos ir būtisks, jo ielu bērni ir neaizsargāti pret vervēšanu bruņotajos spēkos vai bruņotās grupās. Konflikta rezultātā, izjaucot sociālos tīklus, nošķirot ģimēni, pārvietojot personas no kopienām vai izraidot demobilizētus bērnu kaujiniekus no kopienām, bērni var nonākt uz ielas Attiecībā uz profilaksi bērnu tiesību izglītībā, tostarp miera izglītībā, un pret vervēšanu vērstās iniciatīvās ir jāiesaista arī ielu bērni. Lai proaktīvi samazinātu bērnu nošķiršanu no ģimenēm, ir jāveic ieviešanas pasākumi bruņotu konfliktu ietekmes mazināšanai, savukārt ģimenes izsekošanas programmām jāpiešķir prioritāte. Bērnu atbruņošanās, demobilizācijas un reintegrācijas programmās jāņem vērā dinamika saiknei ar ielu, kas ir gan cēlonis, gan sekas bērnu iesaistīšanai bruņotos konfliktos.

VI. Izplatīšana un sadarbība

Izplatīšana

62. Komiteja iesaka valstīm šo vispārējo komentāru plaši izplatīt valdības, juridiskajās un administratīvajās struktūrās, ielu bērniem, viņu vecākiem un aprūpētājiem, profesionālajām organizācijām, kopienām, privātajam sektoram un pilsoniskajai sabiedrībai. Jāizmanto visi izplatīšanas kanāli, tostarp drukātie plašsaziņas līdzekļi, internets un bērnu pašu saziņas līdzekļi, piemēram, stāstīšana un vienaudžu izglītošana. Tālab šis komentārs būs jātulko attiecīgajās valodās, tostarp zīmju valodās, Braila rakstā un viegli saprotamā formātā bērniem ar invaliditāti un bērniem ar ierobežotu lasītprasmes līmeni. Ir jānodrošina, ka ir pieejamas arī konkrētajai kultūrai atbilstošas un bērniem piemērotas redakcijas, kā arī attēlu, nevis teksta redakcijas, jāorganizē darbsemināri un semināri, jāīsteno konkrētam vecumam un invaliditātei atbilstošs atbalsts, lai pārrunātu šā komentāra sekas un to, kā to vislabāk ieviest, un tas jāiekļauj visu to speciālistu apmācībā, kas strādā ielu bērnu labā un ar viņiem. Valstis tiek arī mudinātas savos ziņojumos Komitejai iekļaut informāciju par ielu bērniem.

Starptautiskā sadarbība

63. Komiteja aicina valstis stiprināt starptautiskās saistības, sadarbību un savstarpējo palīdzību ar mērķi nepieļaut bērnu nonākšanu uz ielas un aizsargāt tos bērnus, kas tur jau ir nonākuši. Tas ietver tādas tiesībpamatotas prakses identificēšanu un apmaiņu, kas ir izrādījušies efektīva, pētniecība, politikas nostādnes, uzraudzību un resursu palielināšanu. Šajā sadarbībā ir jāiesaistās valstīm, Apvienoto Nāciju Organizācijas struktūrām un aģentūrām, reģionālajām organizācijām, pilsoniskās sabiedrības organizācijām (tostarp bērnu vadītajām organizācijām un akadēmiķiem), bērniem, privātajam sektoram un speciālistu grupām. Komiteja mudina šos dalībniekus sekmēt pastāvīgus, augsta līmeņa politiskos dialogus un pētījumus saistībā ar kvalitatīviem, uz pierādījumiem pamatotiem ieviešanas pasākumiem profilaksei un reaģēšanai. Tas nozīmē dialogus starptautiskā, valsts, reģionālā un vietējā līmenī. Šādā sadarbībā var būt nepieciešams nodrošināt to bērnu aizsardzību, kas šķērso robežas kā migranti, bēgļi un patvēruma meklētāji un kā pārrobežu tirdzniecības upuri/pārdzīvojušie.